

On İkinci Söz

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا¹

(Kur'ân-ı Hakîm'in hikmet-i kudsiyesi ile felsefe hikmetinin icmâlen muvâzenesi; hem hikmet-i Kur'âniye'nin, insanın hayat-ı şahsiyesine ve hayat-ı içtimâiyesine verdiği ders-i terbiyenin gayet kısa bir fezlekesi; hem Kur'ân'ın sâir kelimât-ı ilâhiyeye ve bütün kelâmlara cihet-i rüçhâniyetine bir işaretir. İşte bu sözde "Dört Esas" vardır.)

Birinci Esas

Hikmet-i Kur'âniye ile hikmet-i fenniye'nin farklarına şu gelecek hikâye-i temsiliye dürbünüyle bak:

Bir zaman, hem dindar, hem gayet sanatkâr bir Hâkim-i nâmdâr istedi ki; Kur'ân-ı Hakîm'i, maânîsindeki kudsiyetine ve kelimâtındaki i'câza şâyes-te bir yazı ile yazsın. O mu'ciznümâ kamete, hârika bir libas giydirilsin. İşte o nakkâş Zât, Kur'ân'ı pek acîb bir tarzda yazdı. Bütün kıymettar cevherleri, yazısında istimâl etti. Hakâikinin tenevvüüne işaret için bâzı mücessem hurufâtını elmas ve zümrüt ile ve bir kısmını lü'lü ve akik ile ve bir tâifesini pırlanta ve mercanla ve bir nev'ini altın ve gümüş ile yazdı. Hem öyle bir tarzda süs-lendirip münakkaş etti ki, okumayı bilen ve bilmeyen herkes temâşâsından hayran olup istihsan ederdi. Bâhusus, ehl-i hakikatin nazarına o sûrî güzellik, mânâsındaki gayet parlak güzelliğin ve gayet şirin tezyînâtın işârâtı olduğun-dan, pek kıymettar bir antika olmuştur.

¹ "Kime hikmet nasip edilmişse doğrusu, büyük bir hayra mazhar olmuştur." (Bakara sûresi, 2/269).

Sonra o Hâkim, şu musanna ve murassa Kur'ân'ı, bir ecnebi feylesofa ve bir Müslüman âlime gösterdi. Hem tecrübe, hem mükâfat için emretti ki: "Her biriniz, bunun hikmetine dair bir eser yazınız!"

Evvelâ o feylesof, sonra o âlim, ona dair birer kitap telif ettiler. Fakat feylesofun kitabı, yalnız harflerin nakışlarından ve münasebetlerinden ve vaziyetlerinden ve cevherlerinin hâsiyetlerinden ve târifatından bahseder, mânâsına hiç ilişmez. Çünkü; o ecnebi adam, Arabî hattı okumayı hiç bilmez. Hattâ o müzeyyen Kur'ân'ı, bilmiyor ki bir kitaptır ve mânâyı ifade eden yazıdır. Belki ona münakkaş bir antika nazarıyla bakıyor. Lâkin, çendan Arabî bilmiyor; fakat çok iyi bir mühendistir. Güzel bir tasviridir. Mahir bir kimyâgerdir. Sarraf bir cevhercidir. İşte o adam, bu sanatlara göre eserini yazdı.

Amma Müslüman âlim ise; O'na baktığı vakit anladı ki; O, Kitab-ı Mübîn'dir, Kur'ân-ı Hakîm'dir. İşte bu hakperest Zât, ne tezyinât-ı zâhirîsine ehemmiyet verdi ve ne de hurûfun nukûşuyla iştigal etti. Belki öyle bir şeyle meşgul oldu ki, milyon mertebe öteki adamın iştigal ettiği meselelerinden daha âlî, daha gâlî, daha latîf, daha şerif, daha nâfi, daha câmi'... Çünkü; nukûşun perdesi altında olan hakâik-i kudsiyesinden ve envâr-ı esrarından bahsederek, gayet güzel bir tefsir-i şerif yazdı.

Sonra ikisi, eserlerini götürüp o Hâkim-i Zîşân'a takdim ettiler. O Hâkim, evvelâ feylesofun eserini aldı, baktı gördü ki; o hodpesent ve tabiat-perest adam çok çalışmış, fakat hiç hakikî hikmetini yazmamış. Hiçbir mânâsını anlamamış. Belki karıştırmış. Ona karşı hürmetsizlik, belki edepsizlik etmiş. Çünkü; o menba-ı hakâik olan Kur'ân'ı, mânâsız nukûş zannederek, mânâ ci-hetinde kıymetsizlik ile tahkir etmiş olduğundan o Hâkim-i Hakîm dahi, onun eserini başına vurdu, huzurundan çıkardı.

Sonra öteki hakperest, müdakkik âlimin eserine baktı gördü ki; gayet güzel ve nâfi bir tefsir ve gayet hakimâne, mürşidâne bir telifdir, "Aferin, bârekâllah" dedi. "İşte hikmet budur ve âlim ve hakîm, bunun sahibine derler. Öteki adam ise, haddinden tecâvüz etmiş bir sanatkârdır." Sonra onun eserine bir mükâfat olarak; her bir harfine mukabil, tükenmez hazinesinden "On altın verilsin." irâde etti.

Eğer temsili fehmettin ise, bak, hakikatin yüzünü de gör:

Amma o müzeyyen Kur'ân ise, şu musanna kâinattır. O hâkim ise, Hakîm-i Ezeli'dir. Ve o iki adam ise, birisi yâni ecnebi; ilm-i felsefe ve hü-kemâsıdır. Diğeri, Kur'ân ve şâkirtleridir. Evet, Kur'ân-ı Hakîm, şu Kur'ân-ı

Azîm-i Kâinât'ın en âlî bir müfessiridir ve en belîğ bir tercümanıdır. Evet, o Furkan'dır ki: Şu kâinatın sayfalarında ve zamanların yapraklarında kalem-i kudretle yazılan âyât-ı tekvîniyeyi cin ve inse ders verir. Hem her biri, birer harf-i mânidâr olan mevcudata "mana-yı harfî" nazarıyla, yâni onlara Sâni' hesabına bakar; "Ne kadar güzel yapılmış, ne kadar güzel bir sûrette Sâni'inin cemâline delâlet ediyor!" der. Ve bununla kâinatın hakikî güzelliğini gösteriyor.

Amma, ilm-i hikmet dedikleri felsefe ise; hurûf-u mevcudatın tezyînâtında ve münâsebatında dalmış ve sersemleşmiş, hakikatin yolunu şaşırılmış... Şu kitab-ı kebîrin hurufâtına "mânâ-yı harfî" ile, yâni Allah hesabına bakmak lâzım gelirken; öyle etmeyip "mânâ-yı ismî" ile, yâni; mevcudata mevcudat hesabına bakar, öyle bahseder. "Ne güzel yapılmış" a bedel, "Ne güzeldir!" der, çirkinleştirir. Bununla kâinatı tahkir edip kendisine müstekî eder. Evet, dinsiz felsefe, hakikatsiz bir safsatadır ve kâinata bir tahkirdir.

İkinci Esas

Kur'ân-ı Hakîm'in hikmeti, hayat-ı şahsiyeye verdiği terbiye-i ahlâkiye ve hikmet-i felsefenin verdiği dersin muvâzenesi:

Felsefenin hâlis bir tilmizi, bir firavundur. Fakat menfaati için en hasîs şeye ibadet eden bir firavun-u zelildir. Her menfaatli şeyi kendine "Rab" tanır. Hem o dinsiz şâkirt, mütemerit ve muannittir. Fakat bir lezzet için, nihayet zilleti kabul eden miskin bir mütemerrittir. Şeytan gibi şahısların, bir menfaat-i hasîse için ayağını öpmekle zillet gösterir denî bir muannittir. Hem o dinsiz şâkirt, cebbar bir mağrurdur. Fakat kalbinde nokta-yı istinad bulmadığı için zâtında gayet acz ile âciz bir cebbar-ı hodfûrûştur. Hem o şâkirt, menfaat-perest hodendiştir ki; gaye-i himmeti, nefis ve batnın ve fercin hevesâtını tatmin ve menfaat-i şahsiyesini, bazı menfaat-i kavmiye içinde arayan dessor bir hodgâmdır.

Amma, hikmet-i Kur'ân'ın hâlis tilmizi ise bir abddir. Fakat, âzam-ı mahlûkata da ibadete tenezzül etmez. Hem cennet gibi âzam-ı menfaat olan bir şeyi, gaye-i ibadet kabul etmez bir abd-i azizdir. Hem hakiki tilmizi; mütevâzidir, selim, halimdir; fakat, Fâtır'ının gayrına, daire-i izni hâricinde ihtiyarıyla tezellüle tenezzül etmez. Hem fakir ve zayıftır, fakr ve zaafını bilir; fakat onun Mâlik-i Kerîm'i, ona iddihar ettiği uhrevî servet ile müstağnîdir ve Seyyid'inin nihayetsiz kudretine istinad ettiği için kavîdir. Hem yalnız livechillâh, rızâ-yı ilâhî için, fazilet için amel eder, çalışır.

İşte, iki hikmetin verdiği terbiye, iki tilmizin muvâzenesiyle anlaşılır.

Üçüncü Esas

Hikmet-i felsefe ile hikmet-i Kur'âniye'nin hayat-ı içtimaiye-i beşeriyeye verdiği terbiyeler:

Amma hikmet-i felsefe ise hayat-ı içtimâiyede nokta-yı istinadı, "kuvvet" kabul eder. Hedefi, "menfaat" bilir. Düstur-u hayatı, "cidâl" tanır. Cemaatlerin râbitasını, "unsuriyet, menfi milliyeti" tutar. Semerâtı ise, "hevesât-ı nefsâniyeyi tatmin ve hâcât-ı beşeriyeyi tezyid"dir. Hâlbuki kuvvetin şe'ni, "tecâvüz"dür. Menfaatin şe'ni, her arzuya kâfi gelmediğinden üstünde "boğuşmak"tır. Düstur-u cidâlin şe'ni, "çarpişmak"tır. Unsuriyetin şe'ni, başkasını yutmakla beslenmek olduğundan; "tecâvüz"dür. İşte bu hikmettedir ki, beşerin saadeti selb olmuştur.

Amma hikmet-i Kur'âniye ise nokta-yı istinadı, kuvvete bedel "hak"ı kabul eder. Gayede menfaate bedel, "fazilet ve rızâ-yı ilâhî"yi kabul eder. Hayatta düstur-u cidâl yerine, "düstur-u teâvün"ü esas tutar. Cemaatlerin râbitalarında unsuriyet, milliyet yerine "râbita-yı dinî ve sınıfı ve vatani" kabul eder. Gâyâtı, hevesât-ı nefsâniyenin tecâvüzâtına sed çekip; ruhu, maaliyâta teşvik ve hissiyât-ı ulviyesini tatmin eder ve insanı kemâlât-ı insaniyeye sevk edip insan eder...

Hakkın şe'ni, "ittifak"tır. Faziletin şe'ni, "tesânüd"dür. Düstur-u teâvünün şe'ni, "birbirinin imdadına yetişmek"tir. Dinin şe'ni, "uhuvvet"tir, "incizap"tır. Nefsi, gemlemekle bağlamak; ruhu, kemâlâta kamçulamakla serbest bırakmanın şe'ni, "saadet-i dâreyn"dir...

Dördüncü Esas

Kur'ân'ın, bütün kelimât-ı ilâhiye içinde cihet-i ulviyetini ve bütün kelâmlar üstünde cihet-i tefevvukunu anlamak istersen şu iki temsile bak:

Birincisi: Bir sultanın iki çeşit mükâlemesi, iki tarzda hitabı vardır. Birisi; âdi bir raiyyet ile cüz'î bir iş için, hususî bir hâcete dâir has bir telefonla konuşmaktır. Diğeri; saltanat-ı uzmâ unvanıyla ve hilâfet-i kübrâ nâmıyla ve hâkimiyet-i âmme haysiyetiyle, evâmirini etrafa neşir ve teşhir maksadıyla, bir elçisiyle veya büyük bir memuruyla konuşmaktır ve haşmetini izhar eden ulvî bir fermanla mükâlemedir.

İkinci temsil: Bir adam, elinde bir aynayı güneşe karşı tutar. O ayna miktarınca bir ışık ve yedi rengi câmi bir ziyâ alır. O nisbetle güneşle münâsebet olur, sohbet eder ve o ışıklı aynayı, karanlıklı hânesine veya dam altındaki bağına tevcih etse; güneşin kıymeti nisbetinde değil, belki o aynanın kabiliyeti miktarınca istifade edebilir. Diğeri ise, hânesinden veya bağının damından geniş pencereleer açar. Gökteki güneşe karşı yollar yapar. Hakikî güneşin dâimî ziyâsıyla sohbet eder, konuşur ve lisân-ı hâl ile böyle minnettarâne bir sohbet eder. Der: “Ey yeryüzünü ışığıyla yıldızlayan ve bütün çiçeklerin yüzünü güldüren dünya güzeli ve gök nazdârı olan nâzenîn güneş! Onlar gibi benim hâne-ciğimi ve bahçeciğimi ısındırdın, ışıklandırdın...” Hâlbuki ayna sahibi böyle diyemez. O kayıt altındaki güneşin aksi ise, âsârı mahduttur. O kayda göredir.

İşte bu iki temsîlin dürbünüyle Kur’ân’a bak! Tâ ki i’câzını göresin ve kudsiyetini anlayasın... Evet, Kur’ân der ki: “Eğer yerdeki ağaçlar kalem olup, denizler mürekkep olsa, Cenâb-ı Hakk’ın kelimâtını yazsalar; bitiremezler.”¹ Şimdi şu nihayetsiz kelimât içinde en büyük makam, Kur’ân’a verilmesinin sebebi şudur ki:

Kur’ân: İsm-i âzam’dan ve her ismin âzamlık mertebesinden gelmiş... Hem bütün âlemlerin Rabbi itibarıyla Allah’ın kelâmıdır. Hem bütün mevcudatın ilâh’ı unvanıyla Allah’ın fermanıdır. Hem, semâvât ve arzın Hâlık’ı haysiyetiyle bir hitaptır. Hem rubûbiyet-i mutlaka cihetinde bir mükâlemedir. Hem saltanat-ı âmme-i sübhâniye hesabına bir hutbe-i ezeliyedir. Hem rahmet-i vâsia-yı muhîta noktasında, bir defter-i iltifâtât-ı rahmâniyedir. Hem, ulûhiyetin azamet-i haşmeti haysiyetiyle, başlarında bazen şifre bulunan bir muhabere mecmuasıdır. Hem ism-i âzam’ın muhîtinden nüzûl ile Arş-ı Âzam’ın bütün muhâtına bakan, teftiş eden hikmet-feşân bir Kitab-ı Mukaddes’tir. İşte bu sırdandır ki “kelâmullah” unvanı, kemâl-i liyâkatla Kur’ân’a verilmiş.

Amma, sâir kelimât-ı ilâhiye ise; bir kısmı, has bir îtibar ile ve cüz’î bir unvan ve hususî bir ismin cüz’î tecellisi ile; ve has bir rubûbiyet ile ve mahsus bir saltanat ile ve hususî bir rahmet ile zâhir olan kelâmdır. Hususiyet ve külliyyet cihetinde dereceleri muhtelifdir. Ekser ilhâmât bu kısımdandır. Fakat derecâtı çok mütefâvittir. Meselâ; en cüz’îsi ve basiti, hayvanâtın ilhamatıdır.² Sonra avâm-ı nâsın ilhamatıdır.³ Sonra avâm-ı melâikenin ilhamatıdır. Sonra evliyâ ilhamatıdır. Sonra melâike-i izam ilhamatıdır. İşte şu sırdandır ki; kal-

¹ Bkz.: Lokman sûresi, 31/27.

² Bal arısına vahyedildiğine dair bkz.: Nahl sûresi, 16/68.

³ Hz. Mûsâ’nın (aleyhisselâm) annesine vahyedildiğine dair bkz.: Tâhâ sûresi, 20/38-39.

bin telefonuyla vasıtasız münâcât eden bir velî der: ¹ **حَدَّثَنِي قَلْبِي عَنْ رَبِّي** Yâni: “Kalbim benim Rabbinden haber veriyor.” Demiyor: “Rabbü'l-âlemin'den haber veriyor.” Hem der: “Kalbim, Rabbinin aynasıdır, arşıdır.” Demiyor: “Rabbü'l-âlemîn'in arşıdır.” Çünkü; kabiliyeti miktarınca ve yetmiş bine yakın hicapların² nisbet-i ref'i derecesinde mazhar-ı hitap olabilir.

İşte bir padişahın saltanat-ı uzmâsı haysiyetiyle çıkan fermanı, âdi bir adamla cüz'î bir mükâlemesinden ne kadar yüksek ve âlî ise ve gökteki güneşin feyzinden istifâde, aynadaki aksinin cilvesinden istifâdeden ne derece çok ve fâik ise; Kur'ân-ı Azîmüştân dahi o nisbette bütün kelâmların ve hep kitapların fevkindedir. Kur'ân'dan sonra ikinci derecede kütüb-ü mukaddese ve suhuf-u semâviyenin, dereceleri nisbetinde tefevvukları vardır. O sırr-ı tefevvukdan hissedardırlar. Eğer bütün cin ve insanın Kur'ân'dan tereşşuh etmeyen bütün güzel sözleri toplansa; yine Kur'ân'ın mertebe-i kudsiyesine yetişip tanzîr edemez.

Eğer Kur'ân'ın ism-i âzam'dan ve her ismin âzamlık mertebesinden geldiğini bir parça fahmetmek istersen Âyetü'l-Kürsî³

ve âyet-i ⁴ **وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ**

ve âyet-i ⁵ **قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكِ الْمُلْكِ**

ve âyet-i ⁶ **يُعْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَيْثُهَا وَالسَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ مُسْحَرَاتٍ بِأَمْرِهِ**

ve âyet-i ⁷ **يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكَ وَيَا سَّمَاءُ أَفْلَعِي**

¹ Bkz.: İbnü'l-Cevzî, *Telbisü iblîs* s.217, 390, 450, 451; İbni Kayyim, *Medâricü's-sâlikîn* 1/40, 3/412; İbni Hacer, *Fethu'l-bârî* 11/345.

² Arada yetmiş bine yakın perde olduğuna dair bkz.: Ebû Ya'lâ, *el-Müsned* 13/520; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-eusat* 6/278, 8/382. Ayrıca bu perdeler olmasa, azamet-i ilâhiyeden her şeyin mahv olacağına dair bkz.: Müslim, *imân* 293; İbni Mâce, *mukaddime* 13.

³ “Allah o ilâhtır ki kendisinden başka ilâh yoktur. Hayy (Her zaman var olan, diri olan, ezeli ve ebedi hayat sahibi olan) O'dur, Kayyum (Kendi zâtı ile var olup, zevâl bulmayan ve bütün varlıkların varlıkta tutup onları yöneten) O'dur. Kendisini ne bir uyuklama, ne uyku tutamaz. Göklerde ve yerde ne varsa O'nundur. İzni olmadan huzurunda şefaât etmek kimin haddine? Yarattığı mahlukların önünde ardında ne var, hepsini bilir. Mahluklar ise O'nun dilediğinden başka, ilminden hiçbir şey kavrayamazlar. O'nun kürsüsü gökleri ve yeri kaplamıştır. Gökleri ve yeri koruyup gözetmek O'na ağır gelmez, O öyle Ulu, öyle Büyüktür.” (Bakara sûresi, 2/255)

⁴ “Görünmeyen gayb âleminin anahtarları O'nun yanındadır.” (En'âm sûresi, 6/59)

⁵ “De ki: “Ey mülk ve hakimiyet sahibi Allahım!” (Âl-i İmran sûresi, 3/26)

⁶ “O Allah ki geceyi, durmadan onu kovalayan gündüze bürür. Güneş, ay ve bütün yıldızlar hep O'nun buyruğu ile hareket ederler.” (A'râf sûresi, 7/54)

⁷ “Ey yeryüzü! Vazifeni bitti; suyunu yut. Ey semâ! İhtiyaç kalmadı; yağmuru kes.” (Hûd sûresi, 11/44)

ve âyet-i ¹ تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ

ve âyet-i ² مَا خَلَقَكُمْ وَلَا بَعَثَكُمْ إِلَّا كَنَفْسٍ وَاحِدَةً

ve âyet-i ³ إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ

ve âyet-i ⁴ يَوْمَ نَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ

ve âyet-i ⁵ وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

ve âyet-i ⁶ لَوْ أَنْزَلْنَا هَذَا الْقُرْآنَ عَلَى جَبَلٍ لَرَأَيْنَاهُ

gibi âyetlerin küllî, umumî, ulvî ifadelerine bak...

Hem başlarında ⁷ الْحَمْدُ لِلَّهِ veyahut ⁸ سَبِّح ve ⁹ يُسَبِّحُ bulunan sûrelerin başlarına dikkat et. Tâ, bu sırr-ı azîmin şuaını göresin. Hem ¹⁰ آلم 'lerin ve ¹¹ آلر 'ların ve ¹² حم 'lerin fâtihaalarına bak; Kur'ân'ın, Cenâb-ı Hakk'ın yanında ehemmiyetini bilesin.

Eğer şu “Dördüncü Esas”ın kıymetdar sırrını fehmettin ise; enbiyâya gelen vahyin ekseri, melek vasıtasıyla olduğunu ve ilhamın ekseri, vasıtasız olduğunu anlarsın.

Hem, en büyük bir veli, hiçbir nebînin derecesine yetişmediğinin sırrını anlarsın.

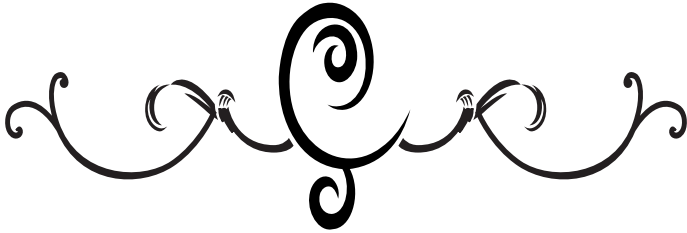
- 1 “Yedi kat gök, dünya ve onların içinde olan herkes Allah'ı takdis ve tenzih eder.” (İsrâ sûresi, 17/44)
- 2 “Sizin hepinizi yaratmak da, ölümünüzün ardından (âhirette) hepinizi diriltmek de, (O'nun için) ancak bir kişiyi yaratmak ve diriltmek gibidir.” (Lokman sûresi, 31/28)
- 3 “Biz emaneti göklere, yere, dağlara teklif ettik.” (Ahzâb sûresi, 33/72)
- 4 “Gün gelir, gök sayfasını, tıpkı kâtabın yazdığı kağıdı dürüp rulo yapması gibi düzeriz.” (Enbiyâ sûresi, 21/104)
- 5 “Ama onlar, Allah'ın kudret ve azametini hakkıyla takdir edemediler, O'na lââyık ta'zimi göstermediler. Hâlbuki bütün bir dünya kıyâmet günü O'nun avucunda, gökler âlemi de bükülmüş olarak elinin içindedir.” (Zümer sûresi, 39/67)
- 6 “Eğer Biz bu Kur'ânı bir dağın tepesine indirseydik onun, (Allah'a ta'zimi sebebiyle başını eğip parçalandığını) görürdün.” (Haşir sûresi, 59/21)
- 7 “Bütün hamdler, övgüler Allah'adır.”
- 8 Bkz.: Hadid sûresi, 57/1; Haşir sûresi, 59/1; Saf sûresi, 61/1; A'lâ sûresi, 87/1 (سَبِّح şeklinde emir olarak).
- 9 Bkz.: Cum'a sûresi, 62/1; Teğâbün sûresi, 64/1.
- 10 “Elif, Lâ, Mîm.” (Bakara sûresi, 2/1; Âl-i İmran sûresi, 3/1; Ankebût sûresi, 29/1; Rûm sûresi, 30/1; Lokman sûresi, 31/1; Secde sûresi, 32/1).
- 11 “Elif, Lâ, Râ.” (Yûnus sûresi, 10/1; Hûd sûresi, 11/1; Yûsuf sûresi, 12/1; İbrahim sûresi, 14/1; Hicr sûresi, 15/1).
- 12 “Hâ, Mîm.” (Mü'min sûresi, 40/1; Fussilet sûresi, 41/1; Şûrâ sûresi, 42/1; Zuhruf sûresi, 43/1; Duhân sûresi, 44/1; Câsiye sûresi, 45/1; Ahkaf sûresi, 46/1).

Hem Kur'ân'ın azametini ve izzet-i kudsiyetini ve ulviyet-i i'câzının sırrını anlarsın.

Hem, Mi'râc'ın sırr-ı lüzumunu, yâni tâ semâvâta, tâ sidretü'l-müntehâya, tâ kâb-ı kavseyn'e gidip, ¹ **أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ** olan Zât-ı Zülcelâl ile münâcât edip, tarfetü'l-aynda yerine gelmek sırrını anlarsın...

Evet şakk-ı kamer, nasıl ki bir mucize-i risâletidir; nübüvvetini cin ve inse gösterdi... Öyle de: Mi'râc dahi, bir mucize-i ubûdiyetidir; habîbiyeti ni ervâh ve melâikeye gösterdi.

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَيْهِ وَعَلَىٰ آلِهِ كَمَا يَلِيْقُ بِرَحْمَتِكَ وَبِحُرْمَتِهِ آمِينَ²

¹ “İnsana şahdamarından daha yakın” (Kaf sûresi, 50/16)

² Allahım! Senin rahmetine ve onun hürmetine nasıl yaraşır, ona ve âline öylece salât ve selâm et, âmîn...